4) над надвірніми дверима — безконечний рослинний орнамент, що вузенькою ґірляндою облямовує двері (табл. VI).

5) над вікнами, то як мотив, що вінчає вікно, то як орнаментальне облямування (табл. II, VI, VII, мал. I).

Кольорування стін, як і орнаментальне мальовання, дають не тільки на хатніх стінах, а й на подвірніх будівлях: підкатах, повітках, кухнях, коморах, хижках, льохах тощо (табл. V, VI, VII, мал. I).

Основне, чим барвлення хатніх стін одрізняється від барвлення господарських будівель, є в тім, що — коли в хаті чільна й та причілкова стіна, що виходить на вулицю, залишаються білі, — на господарських будівлях усі стіни, а в тому числі й чільну, вимащують у темніший колір; ці будівлі більш ніж хату треба охороняти від забруднення.

III. МАЛЬОВАННЯ НА СТІНАХ УСЕРЕДИНІ ХАТИ.

(Барвисте мальовання — частина внутрішнього оздоблення хати).

Але головне мальовання — всередині хати.

Це барвисте оздоблення внутрішніх стін цілком гармоніює з рештою оздоб української хати, з національними вбраннями українців, де домінує замилування, любов до взірної барвистости.

За цю любов до кольорових ритмів в українців свідчать нам пам'ятки їхньої народньої творчости всіх часів, за ню каже нам і сьогочасна їхня мистецька творчість.

Господарські форми, заступаючи одна одну, спричиняються до того, що одні ґатунки продукції заступають інші, але суть своєї творчости народ переносить в усі форми її вияву.

Свою любов до барвистої взірности українка-селянка виявляла давніше в мальовничих візерунках килимів та в квітчастих тканинах, що їх ткала, у вишиванках, що вишивала, у писанках, у посуді, в каглях, що розмальовувала; а тепер, коли ця форма творчости вимирає, виявляє й далі оту свою любов у барвистому розмальовуванні хати.

Коли домашнє господарство було замкнене в собі, ткані килими вироблювано мало не в кожній родині, вони були потрібні всім. Такі оздобні, з кольоровим тлом, переважно жовтим або чорним, з букетами квіток, що лягали по ньому, правильно чергувані лагідними барвистами плямами, багато вільного, незаповненого по-

залишаючи, — вони висіли на стіні над ліжком, ними часом завішувано вікна та лави застелювано.

За тієї таки форми господарства хатні стіни оздоблювано й іншими виробами наших селянок, а саме — вишиваними рушниками; вони давали переважно червоні й чорні (або сині) плями взорів на білому тлі полотна, і їх удозвіль вішано над вікнами, понад дверима, на покуті над образами та по вільних межистінках.

А великі поверхні печі, що забирає чималу частину хати, визначалися своїми барвистими рельєфними або мальованими каглями; їх виробляли або самі господарі, абож звичайні ганчарі.

Коли ж підо впливом економічних умов форми домашнього замкненого господарства на селі почали заступати форми грошового господарства (напередодні XX ст.), це хатнє доморобництво почало вимирати, а любов до барвистої взірности не вмерла; не вмерла й потреба виявляти її в своїй творчості; тоді до помочі стало малювання, що й дешевше і менше часу на нього доводиться витрачати, а тим часом дає всі можливості виявити малярські вподобання. Барвисте мальовання під килим заступило собою тканий килим: мальовання над дверима, понад вікнами, в покуті та по вільних межистінках почало заміняти вишивані рушники; мальовання печі замінило мальовані каглі. Композиція цього мальовання, стилістичне його трактування, певні технічні засоби, що з них користуються селянки малюючи, показують, як тісно зв'язана ця форма творчости з формою, що її вона заступила, з усією мистецькою творчістю народу українського, і як часто в творцеві-художниці живуть ще традиції ткалі й вишивальниці.

У внутрішньому оздобленні хати мальовання не є щось відокремлене, несподіване; композиційно воно тісно сполучене з речами вжитку, що становлять частину цього оздоблення, як і з речами суто-декоративного, оздобного значіння, даючи з ними одну кольорову гаму.

Ця гама рожево-червоних і жовто-цинамонових відтінків, у сполученні з зеленим або чорним на білому або кольоровому полі, об'єднує в одну цілість композиційну:

1) барвисте мальовання;

2) вишивані рушники (табл. XI, XXI, XXVII);

3) вишивані простирала, пошивки (табл. XXIII, XXIV, мал. I);